

TDK-DOLGOZAT

ŐSZI RÉKA

2022.

TOKAJ-HEGYALJA EGYETEM
Lorántffy Intézet
Szőlészeti és Borászati Tanszék

Ökológiai lábnyom és eredetvédelem a borágazatban

Készítette:

ŐSZI RÉKA

Szőlész-Borász mérnökasszisztens - levelező tagozat

Konzulens:

Dr. Bene Zsuzsanna, egyetemi docens, THE-SZBT

2022.

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETÉS	4
2. CÉLKITŰZÉS.....	5
3. IRODALMI ÁTTEKINTÉS.....	6
3.1. Ökológiai lábnyom fogalma.....	6
3.2. A borágazat ökológiai lábnyoma, lebontva a szőlőtermesztéstől a fogyasztóig jutásig 7	
3.3. Ökológiai gazdálkodás és formái	9
3.3.1. Biodinamikus gazdálkodás	9
3.3.2. Szerves biológiai gazdálkodás.....	10
3.3.3. Természetközeli gazdálkodás	11
3.3.4. Soil Association.....	11
3.3.5. Lemaire-Boucher féle módszer.....	12
3.3.6. Permakultúra.....	12
3.3.7. Veganikus kertművelés	12
3.3.8. Fenntartható gazdálkodás	12
3.3.9. Masanobu Fukuoka	13
3.4. A világ és az EU ökogazdálkodása.....	13
3.5. A Tokaji borvidék bemutatása.....	18
3.6. Ökológiai gazdálkodást folytató borászatok a Tokaji borvidéken	19
3.7. Eredetvédelem jelentése.....	20
3.8. Az OEM Tokaj eredetvédelmi rendszer bemutatása	24
4. VIZSGÁLATI MÓDSZEREK.....	27
4.1. Adatgyűjtés és elemzés.....	27
4.2. Vonatkozó jogszabályok bemutatása	27
5. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELEŚÜK.....	31
5.1. Mélyinterjúkra adott válaszok összefoglalása	31
5.2. Adatok alapján levonható következtetések.....	32
5.3. Jogi környezet értékelése	32
6. ÖSSZEFOGLALÁS.....	33
FELHASZNÁLT IRODALOM	35
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	37

1. BEVEZETÉS

Manapság a környezetvédelem bolygónk erőforrásainak kihasználása révén egyre nagyobb hangsúlyt kap. Anyaként sokat foglalkoztat a gyermekem jövője, ezért családjunkban mindent megpróbálunk megtenni annak érdekében, hogy értékeinket megőrizve gondoskodjunk a saját és a jövő generáció életminőségének fenntartásáért. Napjainkban a kisgyermekek környezettudatosságra nevelése – természetesen a családon kívül – már az óvodában is kiemelt szerepet kap. Szelektív hulladékgyűjtésre, komposztálásra, újrahasznosításra biztatják gyermekünket.

A szőlő és borágazatban hogyan is valósulhatna meg az értékek megőrzése, környezetünk további károsítása nélkül? Gondoljunk csak a szőlőtermőterületek nagyságára és arra a rengeteg növényvédő szerre, amit a fenntartásához alkalmaznak. Vagy maga a borosüveg életciklusára, milyen gyakran fordul elő, hogy az üres borosüveg a kukában köt ki, nem kerül újrafelhasználásra. Ha azokra a manapság térhódító borkezelő szerekre gondolunk, amelyeknek köszönhetően mintegy varázsütésre megváltozik akár egy bor fajtajellege, joggal élhetünk a gyanúperrel, hogy a valóban azt fogyasztjuk, amit a palackon feltüntettek.

Álláspontom szerint az ökológiai gazdálkodással és annak a szőlő- és borágazatban folytatott gyakorlatával nemcsak környezetünkért teszünk, hanem az adott tájegység hagyományait is megtarthatjuk.

2. CÉLKITŰZÉS

Dolgozatom célkitűzése az ökológiai gazdálkodás, valamint az eredetvédelmi rendszer bemutatásán keresztül az egyes borok természetes ízvilágát is adó ökológiai gazdálkodás létjogosultságára felhívni a figyelmet. Álláspontom szerint ahhoz, hogy egy bor oltalom alatti eredetmegjelölést kapjon, a termékleírásban szereplő termőhellyel szoros kapcsolat az ökológiai gazdálkodás útján tudna lényegesen érvényesülni. Napjainkban számos borászati segédanyag kapható, melyek a bor teljes ízvilágát teljesen megváltoztatják. Mi értelme lenne egy mesterségesen létrehozott termőhellyel létrehozott kapcsolatnak, amikor az egy termelési formával és csekélyebb számú beavatkozással is megvalósulhatna. Nem mellesleg a fogyasztók megtévesztésére is alkalmas lehet a nem helyesen alkalmazott segédanyagok használata. Kíváncsivá tett, hogy a Tokaji borvidéken miként valósul meg az ökológiai gazdálkodásra való áttérés, milyen trendek figyelhetők meg.

Fontos megjegyezni, hogy manapság a fogyasztók részéről egyre nagyobb elvárás a környezettudatosság, a fenntarthatóság és az egészségtudatosság. Erre az új piacra való betöréshez szükséges az ökológiai termelés alapjait is ismernünk. Nem mellesleg az Európai Unió Zöld megállapodása alapján, 8 év múlva a tagállamok mezőgazdasági területeinek 25%-át organikus módon kell megművelni¹. De ennek eléréséhez vajon minden feltétel adott, felkészültek erre a mezőgazdasági szereplők?

A leírtak alapján összefoglalva 3 fő hipotézis köré építem a dolgozatomat:

H1: a szőlő- és borágazatban az eredetvédelmi rendszerhez való tartozás szorosan összefügg a gazdálkodás ökológiai formában történő fenntartásához

H2: a Tokaji borvidéken is meg kellett, hogy jelenjen az ökológiai gazdálkodás a szőlészetekben és borászatokban, és egyre nagyobb teret kell, hogy hódítson évről évre mind a termelők, mind a fogyasztók körében

H3: a mezőgazdasági szereplők tudatában vannak annak, hogy 8 év múlva a szőlőterületek 25%-át is organikus módon kell művelni és az átállásra folyamatosan készülnek

¹ https://agriculture.ec.europa.eu/farming/organic-farming/organic-action-plan_hu

3. IRODALMI ÁTTEKINTÉS

3.1. Ökológiai lábnyom fogalma

Az ökológiai lábnyom elemzése olyan számítási eszköz, mely lehetővé teszi, hogy felbecsüljük egy meghatározott emberi népesség vagy gazdaság erőforrás-fogyasztási és hulladékfeldolgozási szükségleteit termékeny földterületben mérve (Wackernagel & Rees, 2001).

Az ökológiai lábnyom bemutatja az emberi lények folyamatos anyagi függését a természettől, tehát azt, hogy egy átlagos embernek mekkora termékeny földmennyiség szükséges ahhoz, hogy fenntartsa saját – feltételezhetően – átlagos fogyasztási igényeit.

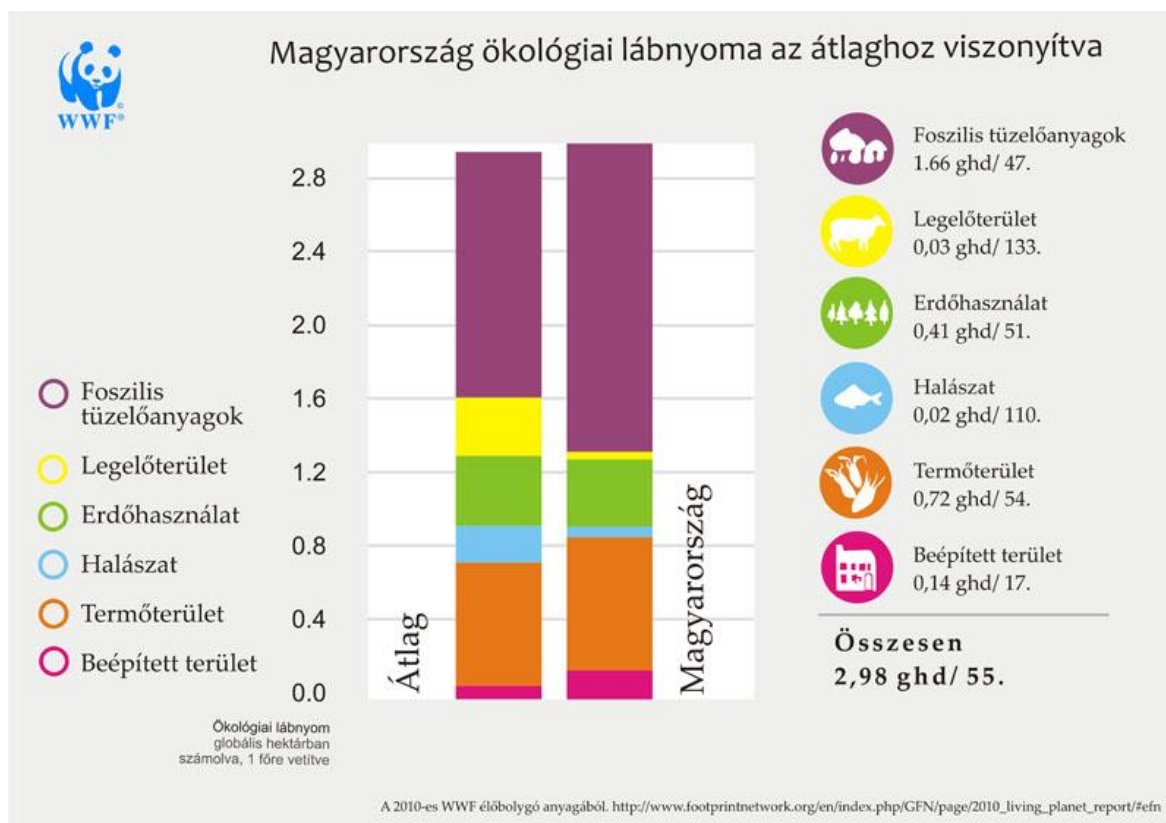
Azáltal, hogy mérhető a szükséges földmennyiség, megállapítható, hogy az öko-lábnyom szemlélteti, hogy az egyén mennyire terheli meg a környezetet. Mivel a fejlettebb országokban egyre kisebb rendelkezésre álló földterület van egy egyén részére, így általánosságban megállapítható, hogy ökológiai lábnyoma is nagyobb, mint a kevésbé fejletteknek.

A rendelkezésre álló bioproduktív területek nagyságát biokapacitásnak nevezzük. Ez az a terület, ami maximálisan rendelkezésre áll arra célra, hogy a termékek és szolgáltatások iránti igényünket megtermeljük. A Földön fellelhető földmennyiség és kiszolgálóképesség véges, míg igényeink és fogyasztásunk folyamatosan nő. A Föld biokapacitását globálisan az 1970-es években kezdte túllépni. Annak érdekében, hogy a - mára már meghaladott - földi kiszolgálóképességet valamelyest egyensúlyba hozzuk, szükséges, hogy szigorú lépéseket tegyünk a fenntarthatóság kialakítása felé. A fenntarthatóság fogalmát az ENSZ által létrehozott Környezet és Fejlődés Világbizottsága „Közös jövőnk” 1987-es Brundtland jelentésben akként írták le, hogy „olyan fejlődési folyamat, ami kielégíti a jelen kor szükségleteit, anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő nemzedékek esélyét arra, hogy ők is kielégíthessék majd a saját szükségleteiket (forrás: <https://docplayer.hu/3993630-Mit-kell-tudnunk-a-kozos-jovonk-jelentesrol-brundtland-jelentes.html>).

A jelenleg is hatályos az ökológiai termelésről és az ökológiai termékek jelöléséről, valamint a 834/2007/EK tanácsi rendelet hatályom kívül helyezéséről szóló az Európai Parlament és a Tanács 2018. május 30-i 2018/848 rendelete szerint az ökológiai termelésnek kettős társadalmi szerepe van, egyrészt megteremti a fogyasztók jelenlegi igényeit kielégítő piacot, másrészt olyan közjavakat termel, melyek hozzájárulnak a környezet védelméhez és

az állatok jólétéhez, valamint a vidékfejlesztéshez. Ebből látható, hogy az EU nem titkolt célja nem más, mint az ökológiai egyensúly kialakítására való törekvés.

Magyarország ökológiai lábnyomának vizsgálata alapján megállapítható, hogy az átlaghoz viszonyítva rendkívül magas a hazai érték.

1. ábra: Magyarország ökológiai lábnyoma az átlaghoz viszonyítva (forrás:

https://aprakent.blog.hu/2019/01/21/okologiai_labnyom_552)

A legnagyobb környezetterhelést az energiafogyasztás jelenti, majd ezt az ételmezés követi. Hazánk - sajnálatos módon - már 2019-ben elérte a kiszolgálóképessége határát, így innentől kezdve jelentős túlfogyasztást produkál.

3.2. A borágazat ökológiai lábnyoma, lebontva a szőlőtermesztéstől a fogyasztóig jutásig

A borágazat ökológiai lábnyoma nem jellemezhető pozitívan, a lábnyoma – hasonlóan más agrárágazattal – a jelenleginél kisebb is lehetne. Azonban az ágazat elszántan egyre többet tesz az ágazat mutatói javulása érdekében.

A lábnyom sarka, maga a bor alapanyagául szolgáló szőlő termesztésével rajzolódik ki. A szőlőtermesztés során - természetesen fajtától függően - különféle növényvédelmi szerek és

műtrágyák kerülnek a környezetbe. A szőlő-feldolgozása szintén környezetterhelő hatásokat vált ki, mint például a gépi szüret során használt eszközök, valamint a szőlő feldolgozó helyre történő szállítása során történő üvegházhatású gázok kibocsátása. A 'sarok-lenyomat' álláspontom szerint a környezetet kímélő növényvédelmi szerek alkalmazásával, rezisztens fajták telepítésével és megfelelően kialakított termesztési terv által csökkenthető. Nagy előnyt jelent környezetvédelmi szempontból és természetesen anyagilag is, ha a szőlő termőterület és a feldolgozó nem nagy távolságra helyezkedik el egymástól.

A lábnyom talp-része maga a borkészítés. A borkészítés energia és víz igénye jelentős. A nagyobb borkészítő társaságoknál maga az épület, a gépek fenntartása is rengeteg energiát emésztnek fel. A vízfogyasztás a borkészítés szükséges velejárója, a hordók, gépek, palackok stb. mosása, rengeteg vizet igényel, mely például a mosási folyamatok optimalizálásával, a szennyvíz újra felhasználásával jelentősen csökkenthető. Valamint a bor készítése során is keletkeznek melléktermékek, melyek később veszélyes hulladékként kerülnek megsemmisítésre. Ezek alternatív felhasználási módjai segítenek a környezet állapotának megóvásában. Például a szőlőtörköly takarmányként vagy komposztként, szőlőmagolajként történő feldolgozása a megsemmisítésre való átadás helyett.

A lábnyom ujjrészei a palackozás, valamint a fogyasztás környezetterhelő hatásai. Maga a bor palackozásához szükséges üveg előállítás is környezetterhelő. Az üveggyártás palackonként hétszer nagyobb légszennyezést okoz, mint a műanyagpalackok. A bor palackozása azonban vízfogyasztási szempontból a legkörnyezettudatosabb a gépesítéseknek és azok megfelelő beállításainak köszönhetően. A Szent István Egyetem egy 2020-as kutatása a borospalackok környezetre gyakorolt hatását vizsgálta (<https://raketa.hu/eloszor-vizsgaltak-magyarorszagon-a-borospalackok-kornyezeti-hatasait>). A kutatás során kiemelt figyelmet fordítottak az üvegek újrahasznosítására, mivel a borospalackok többszöri utántöltése és visszagyűjtési arány növelése egyaránt csökkenti a környezetterhelés mértékét. A nem környezettudatos fogyasztók nem szívesen választanak a hagyományos üveges kiserelés helyett bag-in-box vagy műanyagpalackos kiserelést, valamint újrahasznosítási törekvés szempontjából sem túlzottan tudatosak. Ennek köszönhetően az esetek túlnyomó részében az egy bor egy palack elv érvényesül, mely rettentően környezetterhelő. Kiemelten fontos a környezetbarát fogyasztóvá nevelés, mely magában foglalná annak a magatartási normának a kialakítását, hogy a környezetünk terhelése véges, és ennek megszüntetése vagy esetlegesen visszafordítása érdekében az egyénnek is aktív szerepet kell játszania.

Egy követendő példát szeretnék bemutatni az ökológiai lábnyom csökkentésére. A Mőet Hennessy a fenntarthatóság érdekében az alábbi intézkedéseket hozta. Már 2020-ban beszüntették a gyomirtók használatát, elektromos traktorokat használnak azok eltávolítására. Az egy palack pezsgő előállításához szükséges vízmennyiséget 4,5 literről 3 literre csökkentették. Elindítottak egy kísérleti projektet az erjedés során keletkező széndioxid befogására, tisztítására és tárolására. A palackok súlyát 50 grammal csökkentették. (forrás: Bor és Piac 2022/3. szám 38. o.)

3.3. Ökológiai gazdálkodás és formái

A köznyelvben bio-, öko-, vegyszermentes gazdálkodásként elterjedt ökológiai gazdálkodás nem más, mint a szintetikus műtrágya és növényvédő szer mentes, a természetes biológiai ciklusokra, szervesstratégizásra, biológiai növényvédelemre alapuló gazdálkodási forma. Ennek a gazdálkodási formának a kialakulása másként alakult mind időben, mind a földterület elhelyezkedése szempontjából. Mindezeknek köszönhetően számos irányzata alakult ki az ökológiai gazdálkodásnak.

3.3.1. Biodinamikus gazdálkodás

Az első világháború után a mezőgazdasági termékek minősége leromlott, gyakran léptek fel növénybetegségek és gyengült a talajtermékenység. A terméshozam a fenti okoknak köszönhetően jelentősen csökkent, melyre a kor szakértői a mezőgazdaság egyre fejlődő és egyre nagyobb tért nyerő kemikalizációját nevezték meg felelősként. A terméshiány problémájának feloldására Rudolf Steinert kérték fel. Steiner szerint a gazdaság zárt rendszerű önálló egység, melynek fő alkotóelemei a talaj, a növények, az állatok és az ember. A talaj felélesztéséhez Steiner különböző preparátumokat, kivonatokat, teákat, erjesztett készítményeket és olajokat javasolt, azonban ezek használatához figyelembe kellett venni az égitestek állását is. Megoldási útmutatót ugyan nem tett le az asztalra, azonban a tanulmányai alaptételeit követve alakult meg az Antropozófiai Társaság kísérleti szekciója, melynek célja egy termelési rendszer létrehozása Steiner tanításai alapján. A kísérleti gazdaságok az akkori Német Birodalom keleti területein alakultak meg. 1920-ban 100 üzem gazdálkodott a Steiner féle biodinamikus gazdálkodás alapján, melyeknek száma 20 év alatt megtízszereződött. Az üzemek egymás közötti tapasztalataikat levelezés útján osztották meg egymással, majd 1930-ban megjelent első lapjuk a Demeter, melynek nyomán 1932-ben

megalakult a Demeter Szövetség (mely máig is működik), mely célul tűzte ki a biodinamikus gazdálkodásból származó bioélelmiszerek értékesítését.

2. ábra: Demeter címke (forrás: <https://www.bio-garancia.hu/hu/szolgalattasok/service-490~demeter>)

A biodinamikus gazdálkodás során minden beavatkozás a növények ellenálló képességét növeli. Komposzt és trágya mellett ásványi anyagokat is használnak. A szintetikus növényvédő szerek, gyomirtók, műtrágyák használata tiltott. Maria Thun² vetési naptárát használják, mely a Steiner féle kozmikus erőt jeleníti meg.

3.3.2. Szerves biológiai gazdálkodás

Hans Müller a második világháború után a mezőgazdaság megreformálást tekintette elsődleges feladatának. A biodinamikus gazdálkodás módszereit is vizsgálta, azonban azokat hithű keresztény meggyőződése miatt elutasította. 1946-ban több társával együtt biotermékeket termelő és értékesítő szövetkezetet alapított, melynek fő célja a kisparaszti gazdaságok mentesítése az értékesítési válságoktól a minőség javításán keresztül. Felesége is segítette munkáját, számos elméletet saját kiskertjében kipróbált és feljegyezte a módszereit.

Hans Peter Rusch orvosi egyetemi végzettséggel a második világháborúban tábori orvosként dolgozott, mely hivatását később nem gyakorolhatta. Ebben az időszakban találkozott Hans Müllerrel, aki akkor a biológiai termesztés nehézségeire próbált megoldást találni. Rusch a talaj termőképességével kezdett el foglalkozni, melynek alapjaihoz Müller elveit vette alaptételként. Talajtermő képesség című könyvét a szerves biológiai gazdálkodás alpművének tekintik.

² Maria Thun hónapos retek kísérletei alapján levont következtetései szerint a kozmikus erőknek a növények növekedésére gyakorolt egyértelmű befolyása volt, amelyet a Holdnak a különféle csillagképekben való elhelyezkedése képvisel.

A talaj felszínét mindig takarják, talajforgatást nem végeznek. A számos kritériumnak megfelelő terméket napjainkban a Bioland védjeggyel látják el.

3. ábra: Bioland védjegy (forrás:

https://hvg.hu/shake/20100809_bio_termek_vedjegyek)

3.3.3. Természetközeli gazdálkodás

Célja az egészséges táplálék megtermelése a kemikáliák csökkentésével. Ez a gazdálkodási mód hasonlít a legjobban a hagyományos mezőgazdasági termelés gyakorlatához. A gyomirtás mechanikus úton történik, a talajmunkát kímélő módszerrel végzik. A tápanyag visszapótlás alapja a komposzt, illetve a zöldtrágya.

3.3.4. Soil Association

Angliában Lady Eve Balfour saját gazdaságát irányította, miközben a természetstechnológiai és termék minőség összefüggésével kapcsolatos műveket tanulmányozott. A megismert művekből hiányolta a talajtermékenységre vonatkozó megfigyeléseket, ezért gazdaságában beállította az első tartamkísérletet, az úgynevezett Haughley-kísérletet az 1930-as években. Három részre osztotta gazdaságát, az egyik részben ökológiai gazdálkodást végzett, a másodikban vegyesen alkalmazott műtrágyát és ökológiai módszereket, a harmadikon pedig hagyományos művelést alkalmazott állattartás nélkül. Az ökológiai és a hagyományos művelésmód termésminőségi összehasonlítását célzó kísérlet megállapításai közül az egyik az volt, hogy az ökológiai művelésmód sokkal teljesebb, értékeesebb termést hozott. Azonban mivel pontos méréseket nem tartalmazott nem tekinthető teljesen kísérletnek, inkább összehasonlító bemutatónak. Tapasztalatait összefoglaló műve Az élő talaj megjelenése után kialakult egy igény Angliában az ökológiai gazdálkodással kapcsolatos kutató és információs szervezet létrehozására, mely hiány pótlásaként 1946-ban megalakult Londonban a Soil Association.

Alapelve, hogy a komposztálással az üzem minden szerves hulladékát hasznosítani kell. Nitrogéntartalmú műtrágyaféléket nem használnak, ennek pótlására pillangósokat iktatnak be a vetésforgóba.

Mai napig működő szervezetről beszélünk, mely saját védjegyet is alkotott az általa jóváhagyott termékek számára.

4. ábra: Soil Association organic védjegy (forrás: <https://www.soilassociation.org/who-we-are/our-history/>)

3.3.5. Lemaire-Boucher féle módszer

Franciaországban az 1960-as években fejlesztették ki. A talajra 15 cm vastag komposztréteget tesznek és ezt ugyanilyen mélyre beszántják vagy boronálják. Engedélyezett a korall algamész használata trágyázáshoz, a hiányzó nitrogént pillangósok beiktatásával pótolják.

3.3.6. Permakultúra

Az 1970-es években Ausztráliában kezdődött, mint mozgalom, Bill Mollison dolgozta ki az alaptételeit. Az elnevezés a permanent agriculture angol szavakból alkotott szóösszetételből alakult ki, mely állandó mezőgazdaságot jelent. Ez egy „integrált, folyamatosan szukcesszíven fejlődő, az ember számára hasznos növények és állatok ökológiai kapcsolathálózatán alapuló rendszert” (Mollison, 1978) jelent. Előadásai, rádióműsorban való szerepléseivel sok követőt szerzett magának nemcsak Ausztráliában, hanem Amerikában is.

3.3.7. Veganikus kertművelés

Az Angliában elterjedt művelési mód lényege, hogy az állatoknak ugyanolyan joguk van a létezésre a Földön, mint az embereknek. A talajt nagyon gyakran lazítják, hogy megteremtsék a megfelelő levegős mikroklímát.

3.3.8. Fenntartható gazdálkodás

A kifejezés az 1980-as években vált népszerűvé, miután a Worldwatch Institute kiadta Irány a fenntartható társadalom című művét, melynek alaptétele az volt, hogy a fenntartható fejlődésnek találkoznia kell a jelen generáció igényeivel, úgy, hogy ne csökkentse a következő generáció esélyeit. A természet önmegújuló képességére elsőként Aldo Leopold

hívta fel a figyelmet, melyhez az emberi beavatkozásnak jelentős behatása van. A mai napig működő kutató és oktatóközpontok az Egyesült Államokban továbbra is célukként tűzték ki a fenntartható gazdálkodás akadályainak feloldását.

3.3.9. Masanobu Fukuoka

A japán mikrobiológus 25 évesen egy súlyos betegségen esett át, mely rádöbbenetett az emberi tudás határtalanságára. Ezt követően dolgozta ki rendszerét, melyben tilos a talajművelés, műtrágyázás, gyomirtás, növényvédelem. A talaj termékenységét szervesanyag-elföldeléssel, talajszellőzést biztosító növények telepítésével kívánta növelni.

A fent részletezett művelési módok ugyanazt a célt kívánják szolgálni, egészséges talaj és azon/abban egészséges növény termesztése.

3.4. A világ és az EU ökogazdálkodása

A XIX. és XX. században a növekvő termelési-, termésminőség iránti igények keltették életre az ökológiai gazdálkodást. A világ országai közül az Egyesült Államok és Franciaország alkottak először jogi szabályozást az ökogazdálkodásra. Mivel a biogazdálkodás egyre nagyobb figyelmet kapott, egy közös szövetség létrehozásának igénye is megjelent. Fentiek kielégítésére 1972-ben alapították az Ökológiai Gazdálkodók Nemzetközi Szövetségét (a továbbiakban: IFOAM³). A szervezet alapkövetelményeket határozott meg, melyeket minden második évben felülvizsgálják. Ezek a követelmények inkább iránymutatásként szolgálnak arra, hogy egyes államok milyen alapelveket kövessenek a biogazdálkodás szabályrendszerének megalkotása során. Az IFOAM célja elsősorban az, hogy nemzetközi szinten képviselje az érintett gazdálkodók érdekeit, a biotermékek értékét, lehetőséget nyújtson a termelői tapasztalatok és információk minél szélesebb körű cseréjére, ezen kívül határokon átvágó tudományos kísérleteket támogasson és elősegítse az adatok cseréjét.

Sokszínű tevékenysége közül kiemelten fontos szerepe van a piacokon kapható „öko” termékekre és élelmiszerekre vonatkozó minősítési szabványok, nemzetközi standardok, akkreditációk kialakításában.

1997-ben létrehozták az IOAS (Nemzetközi Biogazdálkodási Akkreditációs Szolgálat) nonprofit szervezetet, amely világszerte akkreditálja a minősítést végző szervezeteket. Először 2000-ben jelentek meg a piacon az akkreditált logóval rendelkező termékek.

³ International Federation of Organic Agriculture

5. ábra: IFOAM logó (Forrás: <https://ioas.org/services/organic-agriculture/ifoam-accreditation/>)

A Biogazdálkodási Kutató Intézet⁴ (FiBL) 1973-ban Svájcban alapították és egész Európában elterjedt. Fő profilja az interdiszciplináris kutatások nemzetközi összekapcsolása és eredményeinek megosztása.

Az 1945-ben alapított FAO⁵ (ENSZ szakosított szervezete) fő célja a világ élelmezés biztonságának megvalósítása, ezáltal a mezőgazdaság globális folyamatait is nyomon követi. 1999. évi januári Mezőgazdasági Bizottsági ülésén először volt napirendi téma az organikus gazdálkodás. Az ülésen elhangzottak szerint növekvő mezőgazdasági szegmensről van szó. Hangsúlyozták, hogy sokkal kisebb környezetterhelést jelent az iparszerű termelési rendszerekhez képest, ezért is szükséges ösztönözni.

Nemzetközi szabályrendszer az ENSZ két szervezete, a Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Világszervezet (FAO) és az Egészségügyi Világszervezet (WHO) tagországai által létrehozott szervezet, a Codex Alimentarius Bizottság (CAC) által született. A CAC megalkotta az organikus gazdálkodás követelményeit, valamint az élelmiszer-előállítás, címkézés, termékleírás keretrendszerét.

A szőlőműveléssel kapcsolatban a Nemzetközi Szőlészeti és Borászati Szervezetenél (a továbbiakban: OIV⁶) folytatott tárgyalásoknak köszönhetően 2012-ben megjelent egy jelentés, az OIV-ECO 460-2012⁷. Fő iránymutatásai a talajtermékenység, a biodiverzitás fenntartása és a növényvédelem voltak. Ezeket az iránymutatásokat többféleképpen lehetett alkalmazni, melyek közül jó néhányat az Európai Unió is adaptált.

Az első Európai Gazdasági Közösség által létrehozott, ágazatot szabályozó dokumentuma a 2092/91. EKG rendelet volt. A rendelet rögzítette, hogy „az ökológiai termelés egy

⁴ Research Institute of Organic Agriculture

⁵ Food and Agriculture Organization of the United Nations

⁶ International Organisation of Vine and Wine

⁷ General Principles of Organic Vitiviniculture

gazdaságirányításból és élelmiszer-termelésből álló átfogó rendszer, amely ötvözi a legjobb környezetvédelmi gyakorlatokat, a magas szintű biodiverzitást, a természeti erőforrások megőrzését, a magas szintű állatjólléti szabványok alkalmazását és a bizonyos fogyasztók természetes anyagok és eljárások használatával előállított termékek iránti preferenciájával összhangban lévő termelési módszereket”.

Napjainkban szükségessé vált a szabályozás újragondolása, és egy három évig zajló jogalkotási fázist követően a tagállamok képviselői elfogadták az ökológiai gazdálkodásra vonatkozó új szabályokról szóló megállapodást. 2018. május 30-án megjelent az Európai Parlament és a Tanács 2018/848. számú rendelete, amely 2021-ben lépett életbe. Kibővítette az általános célok körét, hangsúlyosabbá válik a talaj (a talajhoz való kapcsolódás alapelve) és faj/fajtavédelem, a rövid értékesítési láncok és a helyi termelés ösztönzése. Bővítette tovább a hatálya alá tartozó termékkört is, például a parafa is lehet bio származású. (https://www.biokontroll.hu/wp-content/uploads/2009/02/Tanacs_834-2007-EK-rendelete.pdf). A rendelet szerint az ökológiai termelés a közös agrárpolitika céljait szolgálja, az ökológiai termelésből származó termékek iránti igényt kielégítő tisztességes piac fejlődését segíti. Természetesen az ökológiai termelés elősegíti az Unió környezetvédelmi szakpolitikája célkitűzéseinek megvalósítását is.

A biogazdálkodás hazai története az 1983-ban megalapított Biokultúra Klubbal kezdődött, ami a környezetkímélő élelmiszer-előállítást, a szakismertek népszerűsítését emelte ki. Ebből aztán 1987-ben létrejött a Biokultúra Egyesület, aminek jogutódja a napjainkban működő Magyar Biokultúra Szövetség. A szervezet hazai és nemzetközi szinten képviseli az ökológiai gazdálkodók érdekeit mind a jogszabályalkotásban, mind a mezőgazdasági és vidékfejlesztési döntéshozatalokban. Továbbá tagja az IFOAM-Organics International-nek.

A hazai intézményrendszer kialakulásában fontos állomás volt az egyesület által alapított ellenőrző-tanúsító szervezet a Biokontrol Hungária Nonprofit Kht. A minősítési feltételrendszere egyenértékű volt a közösségi rendelet előírásaival, így hazánk Közép-Európából elsőként vált elismert exportőrré.

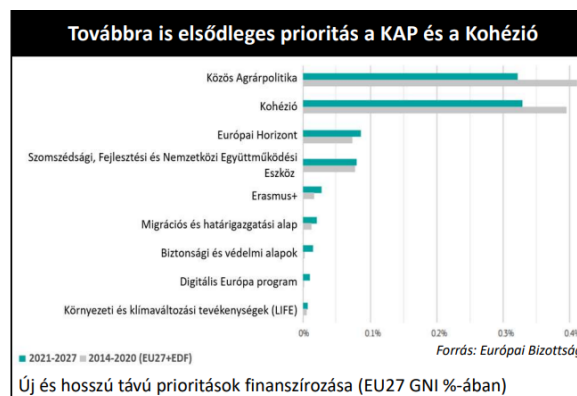
Az első hazai jogszabály az EGK rendelettel összhangban lévő a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek ökológiai követelmények szerinti előállításáról, forgalmazásáról és jelöléséről szóló 140/1999. kormányrendelet volt.

2000-ben megalakult a másik hazai ellenőrző-tanúsító szervezet a Hungária Öko Garancia Kft.

A Kormány az ágazat támogatását Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program (NAKP) (2000- 2006) keretében kívánta végrehajtani, mintegy 300 000 hektáros célértéket kitűzve az ökológiai gazdálkodás területének. A 2007-2013-as időszakban az Új Magyarország Vidékfejlesztési Programjában (UMVP) ismét előkerült a 300 ezer hektáros célérték. Megjegyezni kívánom, hogy a KSH adatai alapján ez a terület 2021-ben még csak 17.300 hektár volt.⁸

A két évvel ezelőtt zárult uniós költségvetési ciklusban a Nemzeti Akcióterv az Ökológiai Gazdálkodás Fejlesztéséért (2014-2020) megvalósítása zajlott különböző cselekvési programok mentén, ezen kívül a Vidékfejlesztési Programokban és a Széchenyi 2020-ban is külön pályázati konstrukciók álltak rendelkezésre. (forrás: https://www.parlament.hu/documents/10181/1763272/Elemz%C3%A9s_2018_Biogazdalkod%C3%A1s.pdf/efbe988d-5f9f-af3b-1654-ec4e1f90531d)

A jelenlegi – 2021- 2027-ig tartó – ciklusban nagyratörőbb ambíciókat határoztak meg a biológiai sokféleséggel kapcsolatban, és megerősítették a biológiai sokféleséggel, az éghajlattal kapcsolatos kiadások nyomán követését. De továbbra is elsődleges prioritást élvez a közös agrárpolitika.

6. ábra (forrás: <https://gvk.uni-nke.hu/document/gvk-uni-nke-hu/EUkv-2021-2027.pdf>)

Magyarország Kormánya a lehető legmagasabb, 80%-os társfinanszírozási mértéket biztosít a 2021 és 2027 közötti években a Közös Agrárpolitika vidékfejlesztési támogatásaihoz, amelynek köszönhetően már az átmeneti időszak alatt lehetőség nyílt arra, hogy 3 éves kötelezettségvállalási időszakot átölölő új ÖKO felhívás kerüljön meghirdetésre. Az új ÖKO

⁸ https://www.ksh.hu/stadat_files/mez/hu/mez0038.html

felhívás 40 milliárd Ft keretösszeggel került meghirdetésre, amely várhatóan jelentős bővülést eredményez az eddigiekhez képest. A támogatásra rendelkezésre álló keretösszeg megemlése a támogatásokba bevont területek nagyságának növelését, valamint a gazdálkodói részvétel további ösztönzését szolgálja.⁹

Az OIV statisztikája alapján, 2019-ben a világ szőlőtermőterületének 6,2 %-án folytattak ökológiai gazdálkodást. A területek nagysága 2005 óta folyamatosan növekszik. Az országok közötti versenyt Európa vezeti, Olaszországgal az élen, ahol a szőlőművelés alatt álló területek 15 %-án folytatnak ökológiai gazdálkodást. A második helyen Franciaország áll (14%), míg a harmadik helyen Ausztria és Spanyolország (14% és 13 %). Az Európai Unió kivül a legmagasabb százalékos arányt Mexikó érte el 8 % -al.

Az Európai Unióban az ökológiai gazdálkodás alá vont szőlőtermő területek nagyság az új uniós rendeletnek és számos támogatásnak köszönhetően nőtt. Spanyolországban például évente 16% -al nőtt az ökológiai termelés alá vont területek nagysága. Franciaországban és Olaszországban szintén 14-15 százalékos volt a növekedés.

Magyarországon a KSH adatbázisa alapján a szőlőültetvények ökológiai gazdálkodás alatt folytatott területe 2021-ben körülbelül 1980 hektár. Az adatokat elemezve arra a következtetésre juthatunk, hogy az ökológiai gazdálkodás a szőlő-ültetvényeken lassan, de növekszik, közel 10 év alatt az átállási területek majdnem megduplázódtak.

Megnevezés	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ültetvények										
szőlő										
átállási terület	350	235	279	467	743	794	814	570	595	622
ökológiai terület	856	983	919	858	894	922	944	1 313	1 462	1 360
összesen	1 206	1 219	1 198	1 325	1 637	1 716	1 759	1 883	2 057	1 982

7. ábra: KSH adatbázis az ökológiai gazdálkodást folytató szőlő-ültetvényeken hektárban mért területeinek időbeli változásairól (forrás:

https://www.ksh.hu/stadat_files/mez/hu/mez0038.html)

-
- ⁹ „Ökológiai gazdálkodásra történő áttérés, az ökológiai gazdálkodás fenntartása” című pályázati felhívásról <https://www.nak.hu/kiadvanyok/kiadvanyok/3918-okologiai-gazdalkodas-kezikonyv-a-tamogatasi-kerelem-benyujtasahoz-1/file>

Az ökológiai gazdálkodásba bevont mezőgazdasági termelők száma sajnos azt mutatja, hogy a stagnálás a tevékenységet végzők számában kimutatható.

Megnevezés	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Mezőgazdasági termelők száma	1 560	1 682	1 672	1 971	3 414	3 642	3 929	5 136	5 128	5 129

8. ábra: KSH adatbázis az ökológiai gazdálkodást folytató mezőgazdasági termelők számáról (forrás: https://www.ksh.hu/stadat_files/mez/hu/mez0038.html)

Magyarországon csak lassú ütemben terjed az ökogazdálkodás, melynek fő oka, hogy ez a fajta gazdálkodási mód üzleti érdekeket – szintetikus növényvédő szer és műtrágya gyártók profit-érdekeit – sért. Véleményem szerint az ökológiai gazdálkodás kialakításához nagyon alapos szakmai felkészülés szükséges, melyet a gazdálkodók nem kapnak meg.

Megfontolandó lenne előadások, tájékoztatók, képzések tartása az ökológiai gazdálkodásról.

3.5. A Tokaji borvidék bemutatása

A Tokaji borvidék a Zempléni-hegység délkeleti, déli részén terül el. A borvidék települései: Abaújszántó, Bekecs, Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Bodrogolaszi, Erdőbénye, Erdőhorvát, Golop, Hercegkút, Legyesbénye, Makkoshotyka, Mád, Mezőzombor, Monok, Olaszliszka, Rátka, Sáradsadány, Sárospatak, Sátorajaujhely, Szegi, Szegilong, Szerencs, Tarcál, Tállya, Tokaj, Tolcsva, Vámosújfalud.

9. ábra: A Tokaji borvidék (Forrás: <https://www.boraszportal.hu/magyarorszag-borvidekei/tokaji-borvidek-20>)

A domborzat fő kőzetei a vulkanitok. A mállékony, vulkanikus és posztvulkanikus tevékenységgel keletkezett kőzetek sokféle talajtípus kialakulását eredményezték, mely kihatással van a talaj termő erejére, ásványi anyag tartalmára, hőelnyelő, hőtároló és visszasugárzó képességére.

A borvidék mentén folyik a Bodrog, mely Tokaj városánál ömlik a Tiszába. Ezt a területet számos alkalommal tölti meg a folyó vizével, amely bőséges párárt juttat a domboldalakon fekvő szőlőknek. Ez nagyon fontos, mivel a pára kell a Botrytisnek, hogy megfertőzze a szőlőbogyókat, melyeknek nappali száradásából aszúszemek képződnek. A két folyó és köztük az ártér, valamint a völgyekben megbúvó patakok, erek segítik elő ezt a folyamatot. A Hernád folyó és számos kisebb-nagyobb patak is alakítja a borvidék mezoklimáját (Tolcsva, Hotyka). A földrajzi adottságok, a kedvező klimatikus viszonyoknak köszönhetően a Botrytis cinerea penészgomba nem kiiktatandó betegségként, hanem előnyként jelenik meg a szőlőkön. Nem szürkerothadást, hanem nemesrothadást, azaz a szőlőszemek aszúsodását váltja ki. Az aszúsodott szemekből készült must magas sav-, aromaanyag és cukor tartalmú.

Tokaji borvidék térségében a statisztikai adatok alapján 17 ezer hektár termőterület található, ebből a legnagyobb területet nádas fedi, míg a szőlőterület 5,8 ezer hektáron terül el. Az UNESCO 2002-ben a Tokaji Borvidéket világörökséggé nyilvánította, mely kihatással volt a szőlészet és borászat, illetve a turisztika területeire is pozitív irányban.

Az engedélyezett szőlőfajták a Furmint, Hárslevelű, Sárgamuskotály, Kabar, Zéta, Kövérszőlő.

3.6. Ökológiai gazdálkodást folytató borászatok a Tokaji borvidéken

A bio bortermelésre szigorú szabályok vonatkoznak. Az organikus/öko/biobor esetében ellenőrzött ökológiai gazdálkodásból származik az alapanyag, és a vonatkozó törvényi előírások (2018/848 EU rendelet) borászati eljárásait alkalmazva készült borokra használható az elnevezés, amelyek minőségét tanúsítvánnyal igazolják (Biokontroll Hungária (HU-ÖKO-01), Hungária Öko Garancia Kft. (HU-ÖKO-02). Nemcsak a szőlőművelésnek kell organikus módon történnie, hanem a borkészítésnek is, és a forgalmazás során el kell különíteni a konvencionális termékektől.

Bionak, hároméves átállási időszakot követően minősíthető a termelés, az előírások betartását évente legalább egy alkalommal ellenőrzik.

A szőlőművelés vegyszermentessége, a fenntarthatóság, a kis ökológiai lábnyom megvalósítása mindenképpen oda vezet, hogy ezek a termékek az egészségtudatos táplálkozásban kulcsszerephez jutnak, kevesebb környezetterheléssel készülnek és természetközelibbek, a természetes illatok, ízek gazdagsága, a termőhely sajátosságainak borokban való megjelenése sokszor kézzelfoghatóbb, mint egy klasszikus bor esetében.

A Tokaji borvidéken ökológiai gazdálkodást több szőlészet-borászat folytat. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy számos ökológiai gazdálkodással kapcsolatos kutatás helyszínéül is szolgál. Ilyen például az Ökológiai Mezőgazdasági Kutatóintézet (a továbbiakban: ÖMKI) on-farm kutatási hálózatán keresztül megvalósuló biodiverzitást fokozó takarónövényzet kísérlete. 2015-ben a Tokaji borvidék adott otthont a Leonardo On farm Education towards Organic Farmers projektnek. A projekt fő célja az organikus szőlőművelés bemutatása volt. Ennek keretében több szőlészet-borászatot is meglátogattak a hazánkba érkezők.

A Pendits Kft. volt a borvidéken az első minősített bioszőlészet a borvidéken. Bio, illetve biodinamikus gazdálkodást folytatnak, boraik a pincékben minimális beavatkozás mellett, spontán erjedéssel, valamint fahordós érleléssel készülnek. A Gróf Degenfeld Szőlőbirtok szőlőtermő-területe az összefoglalót olvasva teljesen ökológiai minősítésű, míg a Tokaj-Oremusnak ilyen minősítése nincsen. Azonban a területük körülbelül 30%-án ökológiai növényvédelmet folytatnak. Mindkét borászat kielemelten fontosnak tartja a környezet védelmét és részt kíván venni ennek megvalósítását segítő kutatásokban. Kiemelkedő organikus gazdálkodást folytat a Tokaji borvidéken a Hétszőlő birtok is, melynek keretében főként természetes anyagokkal folytatnak növényvédelmet, valamint a talaj ápolására például különböző magkeverékeket használnak. Kiemelt szerep jut a biodiverzitásnak és a sorköztatásnak is a birtokon. Ökológiai gazdálkodásukat tökéletesítendő számos kutatás és kísérlet helyszínéül is szolgál, mint például a magkeverék és a sorköztartás területén.

Az is segíti a gazdák bio-ra átállását, hogy a közösségi feldolgozó üzem, ami a Tokaji Szőlő- és Bortermelési Közösségi Infrastruktúra Központ Nonprofit Kft. tulajdonában áll, hogy mindhárom (Herceggút, Tállya, Bodrogkisfalud) üzeme bio vagy átállási borászati termékek feldolgozására tanúsított alvállalkozói minősítéssel rendelkezik.

A fent leírtaknak megfelelően jól látszik, hogy a Tokaji borvidék lépést tart a fejlődés felé, számos bioborászat lelhető fel, sok szőlészet kapcsolódik ilyen témájú kísérletekhez.

3.7. Eredetvédelem jelentése

Az eredt szó arra a helyre utal, ahonnan valami származik, melyet valamiféleképpen igazolni szükséges. A szőlészet-borászatban ezt az eredetet a származási bizonyítvány támasztja alá. A szőlészetéről és borászatáról szóló 2020. évi CLXIII. törvény 9. § alapján borászati termék közfogyasztásra történő forgalomba hozatala vagy Magyarország területéről való kivitele –

a törvényben felsorolt pár kivételtől eltekintve – többek között a hegybíró által kiadott végső származási bizonyítvánnyal lehetséges.

Az eredetvédelem a korábbi Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium segítségével készült Magyar Borkönyv alapján „a bor földrajzi eredetének és az ehhez köthető humán, azaz emberi tevékenységtől függő eredetének szabályozását és védelmét jelenti, amelynek célja a magas értékű termékek előállításának ösztönzése, a szőlő- és borkortermelők törvényes érdekeinek védelme, a fogyasztók tájékoztatása és törvényes érdekeik védelme, illetve a tisztességes piac verseny ezúton történő szabályozása, a piacon megjelenő borok versenyképességének erősítése. Az eredetvédelemmel kapcsolatos rendelkezések ezt a célt a szőlő- és borkortermelés területi és borászati kategóriáinak értelmezésével és meghatározásával és az ehhez szükséges rendtartás kidolgozásával érik el. Mindezt a szőlő- és borkortermelés hagyományaira és technológiai fejlesztésére, ökológiai és humán adottságaira alapozottan teszi.”

Tekintettel arra, hogy a bor élelmiszer, fontos a minőség is. A származás és az eredet közötti kapcsolatot a minőség alkotja. A fogyasztók pedig a minőség alapján fogják a voksukat letenni egy bor vagy borászat mellett.

Magyarországon az agrártermékek, és ezzel együtt a szőlészeti és borászati termékek eredetvédelme háromszintű, nemzetközi, uniós, illetve nemzeti szintű a szabályozás. Mindezen szabályok párhuzamosan biztosítják a termékek védelmét.

A nemzetközi oltalom alapköve a Lisszaboni megállapodás, melynek 37 ország¹⁰ a tagja jelenleg. Nemzetközi oltalom során a tagállamok és a kormányközi szervezetek (pl. EU) kérelmezik a termékek lajstromba vételét. A Lisszaboni megállapodáshoz természetesen Magyarország is csatlakozott.

Nemzetközi bejelentést az SZTNH által lajstromozott földrajzi árujelző jogosultja nyújthat be a származási ország hivatala útján – Magyarországon az SZTNH-nál -, a Nemzetközi Irodához, a Lisszaboni Megállapodásban előírt alaki követelményeknek megfelelően.

¹⁰https://wipo.lex.wipo.int/en/treaties/ShowResults?start_year=ANY&end_year=ANY&search_what=B&code=ALL&bo_id=11

A lajstromozott termékek listáját a WIPO¹¹ Nemzetközi Irodája vezeti, a Lisbon Express adatbázisban. Az adatbázisban a Tokaj névre rákeresve az alábbi találatok érkeztek.

The screenshot shows the WIPO IP Portal search results for 'tokaj'. The page title is 'SEARCH RESULTS'. Below the search bar, it indicates 'tokaj: 13 occurrences in 2 documents'. The results are sorted by 'Chronologically'. The table below shows two results:

Sr.	No.	Appellation	Contracting Party of Origin
1	AO 45	TOKAJSKÉ VINO de la région slovaque	SK
2	AO 527	TOKAJ / TOKAY / TOKAYER	HU

10. ábra: Lisbon Express keresés Tokaj-elnevezésre (forrás: <https://www.wipo.int/ipdl-lisbon/searchresult>)

A második dokumentum a Tokaji név nemzetközi oltalmát tartja számon, míg az első találat annak a lenyomata, hogy korábban Magyarországon kívül Olaszországban, Franciaországban, illetve Szlovákiában lehetett tokaji névvel borokat készíteni. 2007 óta (az Európai Közösség és Magyarország közötti kétoldalú bormegállapodásban foglaltak szerint) megtiltották a többi országnak a tokaji elnevezés használatát, mivel az alkalmas volt a fogyasztók megtévesztésére. 2004-ben Magyarország, Szlovákia és az Európai Bizottság aláírt egy megállapodást, melyben megállapodtak a tokaji név mindkét fél általi használatáról, ezzel létrehozva az első határon átnyúló borvidéket.

Az Európai Unió eredetvédelmi rendszer négy szintű minőségtanúsítási rendszerrel különbözteti meg a borok védelmét. Első az oltalom alatt álló eredetmegjelölés (OEM), második az oltalom alatt álló földrajzi jelzés (OFJ), harmadik pedig a földrajzi jelzés (FJ), negyedik a hagyományos különleges termék (HKT).

Fentiek közül, az OEM köthető szorosan egy adott földrajzi területhez. Azon élelmiszerek kaphatják meg azt a minősítést, amelyek előállítása, feldolgozása vagy elkészítése egy adott

¹¹ Szellemi Tulajdon Világszervezete

földrajzi területen történik (borok esetében egy adott területről származónak kell lennie a szőlőnek).

Az OFJ esetében az élelmiszerek előállítása, feldolgozása vagy elkészítése részben történik egy adott területen, borok esetében a szőlő 85%-a származik a fajtajelleget adó területről.

Az FJ jelzés olyan szeszesitalok és ízesített borok védelméhez kapcsolódik, amelyek készítése vagy desztillálása egy adott területhez köthető, azonban az alapanyagoknak nem kell egy területről származnia.

A HKT esetében a földrajzi elhelyezkedésnek nincs jelentősége, azonban a hagyományos - például elkészítés, összetétel – eljárások élveznek elsőbbséget.

Uniói oltalom megszerzéséhez a kérelmet az agrárpolitikáért felelős miniszterhez kell benyújtani, melyet a miniszter továbbít az SZTNH-nak. A kérelemnek helyt adó határozat jogerőre emelkedése esetén a miniszter továbbítja azt az Európai Bizottsághoz (A védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény 116/A. §).

Az uniós oltalom alatt álló termékek adatbázisa az eAmbrosia. Keresőfelületére a Tokaj névre keresve az alábbi találatok jöttek. A termékleírások is elérhetők az adott oltalomhoz.

2 Records									
Product type	Country	Type	Application type	File number	Name	Product category	Status	Date	
Wine	Hungary	PDO	Transmission as existing / established GI	PDO-HU-A1254	Tokaj / Tokaji	Wine	Registered	17/02/2006	
Wine	Slovakia	PDO	Transmission as existing / established GI	PDO-SK-A0120	Vinohradnícka oblasť Tokaj	Wine	Registered	17/02/2006	

  1   10

PAGE CONTENTS	Tokaj / Tokaji	
General information		
Important dates	Type	Protected Designation of Origin (PDO)
Legal and technical information	Product type	Wine
Extract	Country	Hungary
	Status	Registered
	Application type	Transmission as existing / established GI
	File number	PDO-HU-A1254
Important dates		
	Date of registration	17/02/2006
Legal and technical information		
Legal instrument	Article 107 of Regulation (EU) No 1308/2013 	
Reference to the single document *	 Ares(2014)2154407 Download 	

11. ábra: eAmbrosia (forrás: <https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/food-safety-and-quality/certification/quality-labels/geographical-indications-register/>)

A hazai szabályozás jogi alapja a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény. Az oltalmak közül kettőt nevesít, a földrajzi jelzést, illetve az eredetmegjelölést. A földrajzi jelzés esetében természetesen a földrajzi származás az irányadó, míg az eredetmegjelölésnél a földrajzi környezet mellett a jellemző emberi és természeti tényezők pl. művelésmód is szerepet kap.

Az Európai Unióhoz való csatlakozást követően bizonyos termékek tekintetében nem szerezhető nemzeti oltalom. Kizárólag uniós oltalommal védhetőek a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek árujelzői, a szőlészeti és borászati termékek, illetve a szeszes italok eredetmegjelölése.

Nemzeti oltalom a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalához benyújtott bejelentéssel (A védjegybejelentés és a földrajzi árujelzőre vonatkozó bejelentés részletes alaki szabályairól szóló 16/2004. (IV.27.) IM rendelet 4.§] szerezhető.

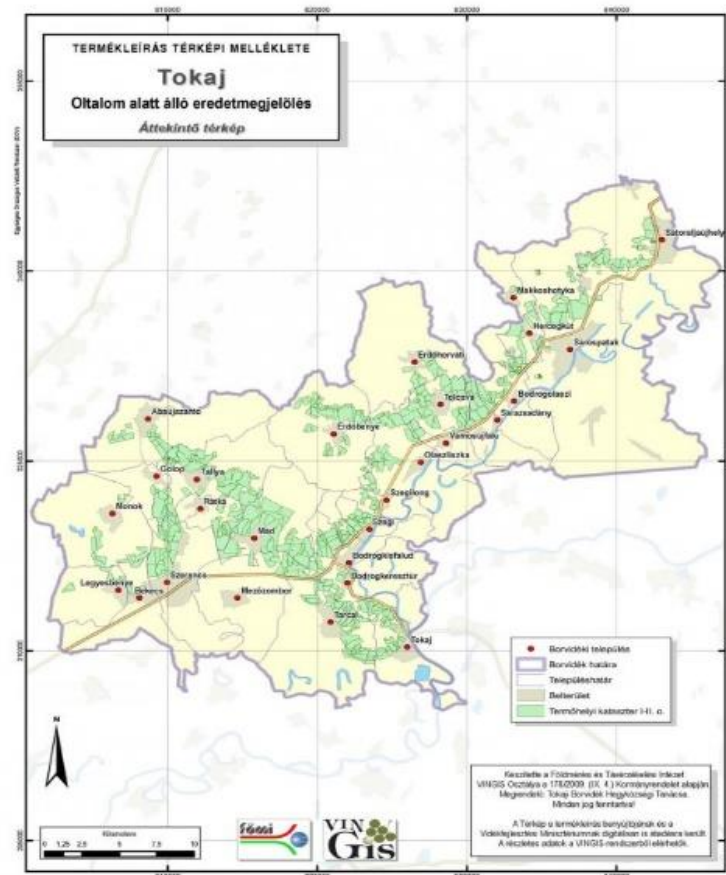
A nemzeti oltalom alatt álló termékek lajstromát a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala vezeti. Az eljárás kérelemre indul, az SZTNH dönt az oltalom megadásáról.

3.8. Az OEM Tokaj eredetvédelmi rendszer bemutatása

A mezőgazdasági termékpiacok közös szervezésének létrehozásáról és a 922/72/EGK, a 234/79/EGK, az 1037/2001/EK és az 1234/2007/EK tanácsi rendelet hatályaon kívül

helyezéséről szóló 1308/2013/EU rendelet 94. cikke alapján oltalom iránti kérelemnek a javak termékleírását is tartalmaznia kell, melynek alapvető elemeit és a rendeleten kívül alkalmazandó tartalmi elemeit a szőlő-bor ágazatban folytatott hatósági eljárásokról és teljesítendő adatszolgáltatási kötelezettségekről szóló 435/2021. (VII. 16.) Korm. rendelet is tartalmazza.

A szőlészettről és borászatról szóló 2020. évi CLXIII. törvény és a hegyközségekről szóló 2012. évi CCXIX. törvény alapján a hegyközség az a szervezet, aki a termékleírás elkészítéséért felelős.

12. ábra: Tokaj OEM (Forrás: <https://www.vingis.hu/index.php/termekleiresok-terkepi-mellekletei/category/47-39-tokaj-oem>)

A Tokaj oltalom alatt álló eredetmegjelölés termékleírása attól függ a szőlőt melyik évben szüretelték. Dolgozatomban a 2020. augusztus 1-jét követően szüretelt szőlőből készült borászati termékekre alkalmazandó dokumentumot fogom bemutatni. A termékleírás benyújtója a Tokaji Borvidék Hegyközségi Tanácsa.

Elsőként a borkategóriák kerültek meghatározásra, melyek:

1. Eszencia
2. Aszú
3. Száraz Szamorodni
4. Édes Szamorodni
5. Fordítás
6. Máslás
7. Késői szüretelésű bor
8. Fehér bor

A borok és a pezsgő analitikai előírásaiban rögzítésre került az egyes bortípusok minimális össze alkoholtartalma, minimális összes savtartalma, tényleges alkoholtartalma, maradékcukor tartalma és a maximális illósav tartalma.

Az érzékszervi jellemzők röviden összefoglalják a bortípusok karakteres jellegeit szín, illat, íz (zamat) alapján.

Ezt követően a különös borászati eljárások kerülnek meghatározásra, melyben részletezik, hogy mely eljárások kötelezően alkalmazandók és melyek nem engedélyezettek.

Ezután a szőlőtermesztés szabályaira tér ki a termékleírás, mely a művelésmódot, tőkesűrűséget, a szüretet, valamint a szőlő minimális cukortartalmának leírását tartalmazza.

Ezt követően a borvidék által körül határolt terület megnevezése következik felsorolásszerűen.

Bortípusonként a maximális hozam is meghatározásra kerül a dokumentumban. Az engedélyezett szőlőfajták is itt kerülnek feltüntetésre.

Tartalmaz egy leírást a termőhellyel való kapcsolatról, melyben természeti, kulturális, történelmi leírást tartalmaz. Ezt követően a további feltételek kerültek meghatározásra, mint a jelölési szabályok, kiszerelésre vonatkozó szabályok stb.

Mindezek után az ellenőrzésre kijelölt szervek kerültek feltüntetésre, majd a hegyközségek feladatainak ellátási rendje került meghatározásra. A termékleírás mellékletében a feltüntethető kisebb földrajzi jelzések felsorolása található.

4. VIZSGÁLATI MÓDSZEREK

4.1. Adatgyűjtés és elemzés

Dolgozatom megírása során elsőként a vonatkozó jogszabályokat tekintetem át, majd három borászat borászát interjúvoltam meg az ökológiai gazdálkodással kapcsolatos tapasztalataikról.

4.2. Vonatkozó jogszabályok bemutatása

Az ökológiai gazdálkodásból származó borokat szokták bio/öko/organikus borként emlegetni. Bio borokkal már régóta találkozhatunk a boltok polcain, azonban közös, uniós szabályozásként csak 2012-ben jelent meg az erre vonatkozó Bizottsági rendelet. Később ennek reformjaként jelent meg az ökológiai termelésről és az ökológiai termékek jelöléséről, valamint a 834/2007/EK tanácsi rendelet hatályom kívül helyezéséről szóló az Európai Parlament és a Tanács 2018. május 30-i 2018/848 rendelete. A rendelet szerint az ökológiai termelés alapelvei a következők:

1. a természetes rendszerek és ciklusok tiszteletben tartása, a talaj a víz és a levegő állapotának, a növények és az állatok egészségének, továbbá az ezek közötti egyensúlynak a megőrzése és javítása,
2. a természeti tájlemek, például a természeti örökségi helyszínek megőrzése,
3. az energia és a természeti erőforrások felelősségteljes használata,
4. olyan magas minőségű termékek létrehozása, melyek az emberi és az állati egészségre és jólétre nem ártalmasak,
5. az előállítás, elkészítés, forgalmazás integrált kezelése,
6. biológiai folyamatokon alapuló gazdasági tervezés és irányítás,
7. külső erőforrások használatának minimalizálása,
8. termelési céloknak megfelelő fajtaszelekció.

A rendelet 2. számú mellékletének 6. része írja le a borra vonatkozó különleges rendelkezéseket.

Megjegyzendő, hogy a borkészítésre általánosságban a borkészítésre vonatkozó hatályos uniós rendelkezések az irányadók, az attól való eltérést szabályozza a fenti rendelet például akként, hogy rögzíti, hogy milyen plusz feladataik vannak a termelőknek, például, hogy a borágazati termékeket ökológiai nyersanyagokból kell előállítani, a gazdasági szereplőknek nyilvántartást kell vezetni a bortermelés során felhasznált termékekről. Tilt bizonyos borászati gyakorlatokat, mint például tilos a hűtéssel történő részleges sűrítés, kéntelenítés

fizikai eljárásokkal, a borban lévő borkő kiválásának megakadályozása céljából végzett elektrodialízis és a kationcserélőkkel történő kezelés, a borok alkoholtartalmának részleges kivonása. Illetve korlátoz bizonyos borászati gyakorlatokat, például megengedett a semleges szűrőközeggel vagy anélkül végzett centrifugálás és szűrés, amennyiben a pórusok mérete 0,2 mikrométernél nem kisebb, egyes hőkezeléseket enged, amennyiben a hőmérséklet nem haladja meg a 75 Celsius fokot.

A rendelet az ökológiai termelésre utaló kifejezések használatáról is rendelkezik. Egy termék akkor tekintendő ökológiai termelésre utaló kifejezéssel megjelöltnek, ha jelölésén, reklámanyagaiban vagy kereskedelmi okmányaiban a terméket, annak az előállításához használt összetevőit vagy takarmány-alapanyagait olyan kifejezésekkel írják le, amelyek a vásárló számára azt sugallják, hogy a terméket, az összetevőket vagy a takarmány-alapanyagokat e rendelettel összhangban állították elő. A „bio” és az „ökológiai” kifejezések használhatók, logója

13.ábra: Az Európai Unió ökológiai termelés jelölésére szolgáló logója (Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2018/848/oj>)

A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek ökológiai gazdálkodási követelmények szerinti tanúsításáról, előállításáról, forgalmazásáról, jelöléséről és ellenőrzésének eljárásrendjéről szóló 34/2013. (V.14.) VM rendelet a tanúsító szervezetek elismeréséről is rendelkezik.

A rendelet alapján az ökológiai termelés, feldolgozás, forgalmazás ellenőrzési és tanúsítási tevékenység végzésére a NÉBIH jogosult tanúsító szervezetet elismerni, illetve az elismerést visszavonni, vagy a tanúsítói tevékenység végzését meghatározott ideig korlátozni. A NÉBIH az általa elismert tanúsító szervezet részére egyedi azonosításra alkalmas kódszámot bocsát ki.

Jelenleg két elismert tanúsító szervezet működik Magyarországon, a Biokontroll Hungária Kft. (HU-OKO-01), valamint a Bio Garancia Kft. (HU-ÖKO-02). (<https://portal.nebih.gov.hu/web/guest/-/tanusito-szervezetek-magyarorszagom>)

14. ábra: Biokontroll logó (Forrás:

<https://eregistrator.hu/6/index.php?r=kiallista/kiallista1/ppid&pagesize=&pridlist=OMK21&orgid=00158376&lngid=hu&ppid=OMK2100281498&bl=%2F6%2Findex.php%3Fr%3Dkiallista%2Fkiallista1%2Flist%26pridlist%3DOMK21%26orgid%3D00158376%26lngid%3Dhu%26pagesize%3D50%26mode%3DK%26up%3D1%26upevent%3Dfehova%26page%3D4%26sort%3Dstands>)

15. ábra: Bio Garancia logó (Forrás: <https://www.bio-garancia.hu/hu/logo>)

4.3. Mélyinterjú borászokkal, akik biogazdálkodást folytatnak

A Basilicus Szőlőbirtoktól Kancel András, a Tokaj-Hétszőlő Szőlőbirtoktól Makai Gergő, valamint a TR Művektől Uliczki Dénes borászoknak tettem fel a következő kérdéseimet:

- 1) Az Ön vagy munkáltatója borászatában mekkora arányt képvisel a szőlőtermő területek nagyságát illetően az ökológiai gazdálkodás alá vont terület?
- 2) Mennyire tartja áttekinthetőnek az ökológiai termelésre vonatkozó jogszabályokat?
- 3) Ön, hogy ítéli meg, a mostani fogyasztási igényeket figyelembe véve, jövedelmező az ökológiai termelésből származó borok forgalmazása?

- 4) Mekkora többlet-terhet jelent az ökológiai gazdálkodás a hagyományoshoz képest az Önök borászatában?
- 5) Állnak vagy álltak kapcsolatban valamilyen kutatóintézettel az ökológiai gazdálkodás feltételeinek megvalósításához/fejlesztéséhez?

5. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK

5.1. Mélyinterjúkra adott válaszok összefoglalása

Mindhárom borászat teljesen átállt az ökológiai gazdálkodásra területnagyságtól függetlenül. A Tokaji borvidék fejlődését és a bio-ra való átállási szándékát ezek a példák is megerősítik.

A jogi szabályozást a megkérdezettek áttekinthetőnek tartják, azonban nehezményezik, hogy a felhasználható anyagok listája nem mindig naprakész, és lehetne áttekinthetőbb.

Álláspontjuk szerint még nem jövedelmező az ökológiai termelésből származó borok forgalmazása, az exportra szánt bioborokra jelenleg nagyobb a kereslet. Uliczki Dénes személyes véleménye szerint a közeljövőben elképzelhető az is, hogy a minőségi borkészítés alapfeltétele lesz az ökológiai gazdálkodási forma. Ezzel a véleményével teljesen egyetérték. A minőség természetes forrásokból a legértékesebb „áru”. Ahhoz, hogy egy adott borvidék bora azokat a jegyeket hordozza, ami a legjellemzőbb rá, véleményem szerint ökológiai gazdálkodás útján még jobban tudna érvényesülni.

Kíváncsivá tett, hogy milyen többlet-terhet jelent a megkérdezett borászatoknak az ökológiai gazdálkodás a konvencionálishoz képest. A válaszok alapján egyértelmű, hogy a szőlőművelés fázis az, ami több munkát, odafigyelést igényel, például a zöldmunka, nagyobb adminisztrációs terhek. A jogszabályok elsajátítását követően, kialakult tapasztalattal szinte megegyezik a hagyományos szőlőtermelés terheivel. A növényvédelmi szerek drágábbak ezt mindenképpen szem előtt kell tartani. Amennyiben az EU céljainak kíván megfelelni Magyarország is, érdemes lenne megfontolni ezen szerek támogatásba vonását, árkompenzáció útján.

A sejtésem miszerint nem minden borászat van birtokában annak a lehetőségnek, hogy több kutatáshoz csatlakozhatnak, amelyek az ökológiai gazdálkodást tökéletesítik beigazolódnak. A három borászatból egy számára teljesen új információ volt, hogy ilyen témájú kutatásban részt vehet. Az egyes szaklapokban érdemes lenne több oldalt szentelni a kutatásokra, azokra való felhívásra.

Fentieket figyelembe véve megállapítható, hogy a Tokaji borvidék borászatai lassan, de alkalmazkodnak a kialakulóban lévő új piacnak való megfelelésnek. Egyre több lesz a bio elvek alapján készült bor, egyre nagyobb bevételük lesz az eladásukból.

5.2. Adatok alapján levonható következtetések

Mint ahogy korábban láttuk a KSH adatai alapján az országban és a borvidéken is nő a bioültetvények aránya évről évre. A biobor piaca már az új uniós rendeletben is említésre kerül. Ennek az új piacnak a kielégítése során a termék népszerűsége természetesen növekszik. Bár a boltok polcain a bioborok aránya alacsony, de hatalmas tempóban bővül, évente majdnem 10% -al bővül a piaca. Elkerülhetetlen lesz, hogy a boltokban is egyre több termelő jelenítse meg bioborait. Álláspontom szerint azonban a bioborok legjobb megismerési és promóciós lehetősége a helyben értékesítés. A bor készítője be tudja mutatni a területet, a szőlőültetvényt, ahol a bor életének első szakasza megkezdődik. A fogyasztó megismeri a növényvel való gondoskodás és kitartó munka gyümölcsét. Egy ilyen környezetben elfogyasztott bor valószínűleg érzelmi kötődést fog generálni a résztvevőben, mely azt eredményezi, hogy még több bioterméket szeretne megismerni és kipróbálni.

5.3. Jogi környezet értékelése

Véleményem szerint a jogi környezet szerteágazó. Az uniós rendeletek és magyar jogszabályok ismerete elengedhetetlen a tevékenységet végzők számára. Mint a megkérdezettek válaszaik is mutatják például a felhasználható anyagok listája sajnos nem mindig naprakész.

Úgy vélem a jövőbeni ökológiai gazdálkodások számának növekedését eredményezné, ha a vonatkozó szabályokat a termelők számára összefoglalnák. Megfontolandó lehetne egy a Polgári Törvénykönyvhöz hasonló könyv rendszer, melyben az egyes könyveket alkotnák a szőlészet, a borászatra, az általánostól, hagyományostól eltérő termelési-borkészítési szabályok. Azonban ez ellen az szólhat, hogy egy ilyen nagy terjedelmű, sokrétű szabályrendszer nehezebben módosítható, például nehezebben követné le a megengedett növényvédő szerek listáját.

Ami a környezettudatosabb termelést segítené, például a drónok alkalmazása a hatékonyabb permetszerkijuttatáshoz, a jogilag túlszabályozott. Az engedélyezési eljárások elhúzódásával szinte ellehetetleníti a drónok használatát.¹²

¹² Bor és Piac Magazin, 2022/2. szám, 40.o.

6. ÖSSZEFOGLALÁS

Az ökológiai lábnyom növekedése globális szintű probléma. A lábnyom nagyságához jelenleg az agrárágazat és azon belül a szőlészet és a borászat is nagy mértékben hozzájárul. Megfigyelhető azonban az a tendencia, hogy a szőlészek és a borászok egyre többen igyekeznek tenni a környezet védelméért és az egészséges termékek létrehozásához. Egyre növekszik az ökológiai gazdálkodás alá vont szőlőterületek mérete, mellyel természetesen adódik, hogy a szintetikus vegyszerek használata csökkenő tendenciát mutat.

A tudatos fogyasztók részéről egyre nagyobb az igény a biotermékek iránt, mivel a környezetvédelem és az egészség kiemelt szerepet kap életvitelük során.

Dolgozatomban az ökológiai gazdálkodás történetének, irányzatainak bemutatása útján kívántam felhívni a figyelmet az effajta gazdálkodási mód létjogosultságára. Az új – ökológiai termelésből származó termékek iránti igényből kialakult – piac kielégítése érdekében szükséges, hogy a gazdálkodók minél jobban tudják termékeiket a piacon megjelentetni. A tudatos fogyasztók egyre növekvő száma szinte robbanásszerűen fogja a borpiacot megváltoztatni, a hagyományos borokkal szemben az bio-t fogják előnyben részesíteni. A Tokaj oltalom alatt álló borok fő karakterei - álláspontom szerint – a minél kevesebb beavatkozás útján tudnak igazán kibontakozni és lesz képes történelmi hagyományait tovább vinni.

Dolgozatom elején felvázolt hipotézisemre az alábbiakban szeretnék kitérni.

H1: a szőlő- és borágazatban az eredetvédelmi rendszerhez való tartozás szorosan összefügg a gazdálkodás ökológiai formában történő fenntartásához

Az első hipotézisem a jelenlegi többségi – nem bio - borászati gyakorlatra tekintettel még nem teljesen állja meg a helyét. Ez egy ideális állapot lenne, ha a szőlő és a bor minél kevesebb beavatkozás mellett érné el az eredetvédelmi rendszer nyújtotta minősítést, védelmet. Viszont a tekintetben, hogy ez az ideális állapot azt eredményezné, hogy kétséget kizáróan testesülne meg a bor termőhelyi adottsága, ami az eredetvédelmi rendszer egyik alapja, abban az esetben a hipotézisem helytálló. Álláspontom szerint a jövőben erre irányuló lépéseket fog megtenni Kormányunk, többek között azért is, hogy az EU-s átállási követelményeknek megfeleljünk.

H2: a Tokaji borvidéken is meg kellett, hogy jelenlen az ökológiai gazdálkodás a szőlészetekben és borászatokban, és egyre nagyobb teret kell, hogy hódítson évről évre mind a termelők, mind a fogyasztók körében

Második számú hipotézisemet mi sem bizonyítja jobban, mint a Tokaji borvidék termelői magatartása. A termelők érdeke az is, hogy termékük megfelelő piacot találjon. A jelenleg egyre erősödő tudatos fogyasztói piac igényli a környezettudatos termékek megjelenését. Ahhoz, hogy a termelők ennek meg tudjanak felelni, illetve, hogy tudatos gazdaként, akár a szőlészetben, akár a borászatban bio eljárásokat alkalmaznak, azzal is hozzájárulnak környezetünk védelméhez.

H3: a mezőgazdasági szereplők tudatában vannak annak, hogy 8 év múlva a szőlőterületek 25%-át is organikusán kell művelni és az átállásra folyamatosan készülnek

Álláspontom szerint a mezőgazdasági szereplők még nem eléggé felkészültek és nincs elegendő forrásuk a szőlőterületek organikusra művelésre való áttérésére. Egy teljesen új szőlő, bor- kezelési rendszerre átállást megfelelő ismeretanyag hiányában nehezen lehet megvalósítani. A mezőgazdasági szereplők képzésével álláspontom szerint az organikus művelésre átállók száma ütemesen nőni fog. Mint ahogy az interjúalanyaim is nyilatkoztak, miután megismerték a szabályozást, kis gyakorlattal mára már könnyedén tudják folytatni a biogazdálkodást. A változásokhoz való alkalmazkodás beruházásigénye magas, amit szinte csak a nagyobb szőlészetek-borászatok tudnak kitermelni. Erre tekintettel kiemelt szerep kell, hogy jusson az állami szerepvállalásnak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Mathis Wackernagel és William E. Rees (2001) *Ökológiai lábnyomunk, Hogyan mérsékeljük az ember hatását a Földön?* Föld Napja Alapítvány,
- https://www.agroinform.hu/kornyezetvedelem/a-bor-okologiai-labnyoma-12727* (letöltve: 2022. 10. 18.)⁶
- https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=LEGISSUM:sustainable_development (letöltve: 2022. 10. 18.)
- <https://docplayer.hu/3993630-Mit-kell-tudnunk-a-kozos-jovonk-jelentesrol-brundtland-jelentes.html> (letöltve: 2022. 10. 18.)
- <https://raketa.hu/eloszor-vizsgaltak-magyarorszagon-a-borospalackok-kornyezeti-hatasait> (letöltve: 2022. 10. 18.)
- Dr. Bene Zsuzsanna: A szőlőművelés és borkészítés ökológiai lábnyoma. Tokaji Kutatóintézet Nonprofit Kft.
- <https://www.oiv.int/sites/default/files/2022-09/en-focus-the-world-organic-vineyard.pdf> (letöltve: 2022.10.31.)
- https://www.parlament.hu/documents/10181/1763272/Elemz%C3%A9s_2018_Bio_gazdalkod%C3%A1s.pdf/efbe988d-5f9f-af3b-1654-ec4e1f90531d (letöltve: 2022. 10. 31.)
- http://www.tbft.hu/wp-content/uploads/2016/06/Hagyom%C3%A1ny-Term%C3%A9szet-Modernit%C3%A1s_A-Tokaji-borvid%C3%A9k-bemutat%C3%A1sa.pdf (letöltve: 2022. 11. 01.)
- <https://www.sztnh.gov.hu/hu/szakmai-oldalak/foldrajzi-arujelzo>
- <https://www.wipo.int/ipdl-lisbon/searchresult>
- <https://gvk.uni-nke.hu/document/gvk-uni-nke-hu/EUkv-2021-2027.pdf> (letöltve: 2022. 11. 10.)
- Bor és Piac Magazin, 2022/2. szám
- https://aprankent.blog.hu/2019/01/21/okologiai_labnyom_552 (letöltve: 2022. 11. 10.)
- <https://www.biokutatas.hu/hu/page/show/szoleszet-135347>
- <http://landmarktokaj.hu/boraszat.html>

- ÖMKI Ökológiai gazdálkodás melléklet 2015. augusztus-szeptember, Donkó Ádám:
Ökológiai szőlőtermesztés a Tokaji borvidéken
- <https://www.nak.hu/kiadvanyok/kiadvanyok/3918-okologiai-gazdalkodas-kezikonyv-a-tamogatasi-kerelem-benyujtasahoz-1/file>
- <https://vinoport.hu/tema/oko-bio-kenmentes-uj-vilag/3971>

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Szeretnék köszönetet mondani elsősorban családomnak, hogy bízottak, támogattak dolgozatom megírása során. Kiemelt köszönet illeti konzulensemét, Dr. Bene Zsuzsannát szakmai segítség nyújtásáért, odaadó, emberséges hozzáállásáért. További köszönet illeti az interjúban részt vevő borászokat, hogy válaszaikkal segítették munkámat.